

ТЕОРЕТИЧНЕ АНАЛІЗУВАННЯ ПОБУДОВИ ЧАСОВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ У РОЗРІЗІ ОСОБИСТІСНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

В. В. Юзюк, С. І. Бабатіна

Херсонський державний університет, vita.skad98@gmail.com

svetababatina@gmail.com

Актуальність теми. Життєвий шлях особистості один із цікавих систем для його вивчення. Часова перспектива є однією із основоположних проблем розвитку людини, особистісних прагнень до планування та реалізації цілей у майбутньому. Вона являється відображенням взаємозв'язку та взаємозалежності минулого, сьогодення та майбутнього часу – в особистій свідомості, поведінці і діяльності особистості.

Темпоральність та особистісна ефективність – це життя, взаємозв'язок та взаємодія які є основною характеристикою людського досвіду.

Питаннями порушеної теми у опрацюванні сучасних праць було розглянуто у надбаннях таких вчених як: С. Бабатіної, М. Дворник, Т. Зелінської, Л. Колесніченко, Т. Кремешної, С. Максименко, В. Олефіра, О. Полуніна, В. Плохих, І. Поповича, Т. Титаренко, П. Удачиної, Е. Хурчак, Т. Хомуленко, Л. Яковенко тощо.

Корифеями у напрямі дослідження психології часу та особистісної ефективності є: К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, Є. Головаха, А. Бандура, Ф. Зімбардо, В. Ковальов, О. Кронік, Л. Кубліцкене, В. Моросанова, Л. Хьел, Д. Зіглер, Дж. Капрарата інші.

Досягнення мети передбачає вирішення **завдання**: проаналізувати дослідження вчених за порушеною проблемою.

Виклад основного матеріалу. Всі процеси і явища, пов'язані з формуванням і розвитком особистості, з моменту народження особистості та протягом всього людського життя протікають у часі.

Час – це один з важливих, але мало застосовуваних ресурсів психічної організації особистості, її самореалізації в соціумі. У певних соціальних умовах проблема «часі людина» актуалізується.

Поняття часу у його людському сенсі і змісті активно досліджувалось у концепції суб'єктивного часу А. Бергсона, феноменології Е. Гуссерля та екзистенціалізмі М. Хайдеггера. Одним із найголовніших моментів у концепціях вчених була остаточна суб'єктивізація часу, тобто час у єдності минулого, теперішнього і майбутнього ототожнювався з часовою єдністю свідомості [2, с. 10].

Психологічний час – індивідуальне переживання динаміки внутрішнього та зовнішнього світу особистості, що включає в себе цінності людини, його життєвий досвід, думки, спонукання, почуття, які підпорядковані особливим часовим діям. Психологічний час є найважливішим для людини як суб'єкта життєдіяльності. Для побудови образу майбутнього і його впливу на організацію життєвого шляху, особливо важлива направленість майбутніх цілей особистості.

Часова перспектива – це уявлення особистості про майбутнє, сьогодення та минуле, які існують у людській свідомості в даний момент часу. З погляду Ф. Зімбардо часова перспектива розглядається як психологічна складова, пов'язана з гнучким перемиканням між роздумами про минуле, сьогодення і майбутнє [5, с. 4]. З точки зору Б. Зейгарнік часова перспектива включає майбутнє та минуле, реальний та ірреальний план життя та план данного моменту [5, с. 4].

Взаємозв'язок людини між часом обумовлюється пошуком факторів та умов, що сприяють продуктивній самореалізації особистості та досягненню успіхів у всіх різних сферах людського життя.

Психологічному часу в забезпеченні певних факторів відводиться важлива роль. Одним із показників успішності особистості, є особистісна ефективність котра за думкою А. Бандури символізує переконання людини в ефективності своїх дій, в можливості досягнення результатів та очікуваного результату.

Особистісна ефективність – це здатність людини максимально швидко і якісно виконувати певні завдання.

Вперше про особистісну ефективність заговорив А. Бандура в контексті соціально психологічної теорії навчання. Переконав в тому, що індивідуум здатен успішно здійснювати дію необхідну для досягнення очікуваних результатів він визначив, як самоефективність [3]. Самоефективність у вітчизняній психології розглядалася лише через призму таких категорій, як самоконтроль, самовизначення, компетентність, здібності (рис. 1). Тут становлення та зрілість особистості, у першу чергу, визначалися здатністю здійснювати, формувати свідомий вибір (Л. Анциферова, А. Брушлінський, Т. Титаренко, О. Мандрікова, Ю. Козелецький) [4, с. 302].

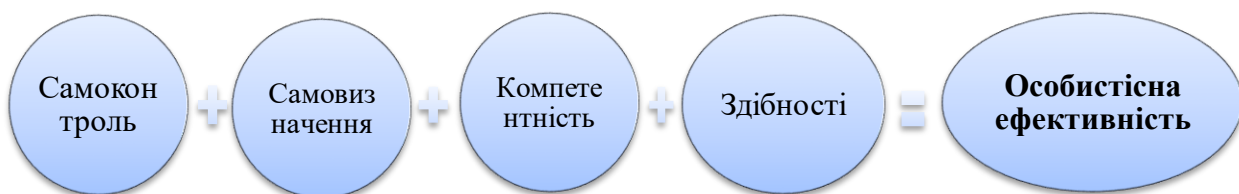

Рис.1 – Категорії особистісної ефективності.

Особистісна ефективність є суб'єктивним фактором, вона починає формуватися в дошкільному віці, і пік становлення припадає на 19-25 років, час, коли люди тільки починають працювати, використовуючи все, що отримали в період свого навчання. Але весь фундамент розвитку відбувається в школі, коли проявляється та сама багато задачність учнів: потрібно зробити уроки, зайнятися тим, що подобається, погуляти з друзями, посидіти в соціальних мережах, виконати завдання батьків по дому і так далі. Саме в цей період розставляються пріоритети.

Також А. Бандурою було відзначено, що навіть при наявності звичайних здібностей вмиле їх використання дозволяє людині досягати високих результатів. У той же час наявність високого потенціалу автоматично не гарантує високих результатів, якщо людина не вірить в можливість застосувати цей потенціал на практиці.

Учений, вказував на те, що саме у формуванні самоефективності значущу роль відіграють активний і пасивний досвід особистості, аналізуючи яку, вона має можливість досягати намічених цілей у ситуації зіткнення з труднощами [1].

Він також у своїх працях зазначає, що «самоефективність може бути хорошою ознакою, індикатором в прогнозуванні успіху чи невдачі, а також точним індикатором для визначення мотивації індивіда перед рішенням задачі. Самоефективність суб'єкта багато в чому залежить від сприйняття надбаного ним досвіду, а також емоційного ставлення». Так, А. Бандура, підкреслюючи важливість результату дій самоефективних людей, зазначав, що індивід з високим рівнем домагань, який не досяг бажаного результату, є менш самоефективним, ніж той, у кого амбіцій менше [1, с. 16]. Зауважимо, що це є однією із ключових особливостей поняття «особистісної ефективності». Особистісна ефективність орієнтується відповідно встановлених особистістю цілей та рівню досягнутих результатів. Гіпотезою А. Бандури, є уявлення про самоефективність, яка має в собі щось більше, ніж просто віру в те, що зусилля визначають успіх. На формування розуміння про особистісну ефективність впливають також, віра особистості у свої знання, уміння, стратегії подолання стресу. Виділяють рівень, узагальненість і силу особистісної ефективності.

Рівень особистісної ефективності відображає зміни завдань різних ступенів складності. Під узагальненістю розуміється перенесення уявлень про власну ефективність на інші види завдань, наприклад інші шкільні предмети. Потужність усвідомлення суб'єктом ефективності вимірюється через ступінь особистісної впевненості в тому, що він зможе виконати ці завдання.

Сприйняття власної ефективності впливає на структуру мислення, дії і переживання, на визначення мети й наполегливості, на каузальні атрибуції і мотивацію а також на ряд інших емоційних і когнітивних сфер (процесів), які у свою чергу впливають на ефективність діяльності та поведінку.

Спираючись на дослідження О. Шатохіна, який розглядав особистісну ефективність, як продукт складного процесу самопереконавання, котрий виникає на основі когнітивної обробки різних джерел інформації про власну ефективність, серед яких основними є: безпосередній досвід, опосередкований досвід, фізичний та емоційний досвід, громадська думка.

Розвиваючи певні процеси, особистість стає самоефективною, у неї з'являються ресурси для формування цієї властивості, тому що одного бажання бути самоефективною особистістю недостатньо. Л. Анциферова, розглядаючи проблему суб'єкта в психології, говорить про те, що вивчення механізмів самоефективності, аналіз розвитку цієї здатності, з'ясування умов, що сприяють і перешкоджають усвідомленню людиною себе як автора власного життя.

Отже, аналізуючи дослідження вчених ми дійшли наступного висновку, що особистісна ефективність – це не лише впевненість у власних можливостях (емоційна компонента) але й погляд у правильності задіяного когнітивного стилю, продуктивності власної активності (роботі пам'яті, мислення, сприйняття, мовленнєвого апарату, саморегуляції) та переживання тривалого досвіду, який є успішним та реальним. Таким чином, особистісна ефективність – це готовність і здатність діяти, це намір та сформований патерн поведінки.

Література:

1. Бандура А. Теория социального научения : науч. пособие. Санкт-Петербург: Евразия, 2000. 320 с.
2. Бабатіна С. І., Юзюк В. В. Темпоральні характеристики особистості: теоретичне аналізування часової направленості. *Молодь в сучасній психології. Етнічна самосвідомість та міжетнічна взаємодія. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка*. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 276 с.
3. Головаха Е. И., Кроник А. А. Психологическое времяличности. Москва : изд-во «Смысл», 2008. 130 с.
4. Даценко О. А. Теоретичні засади дослідження проблеми самоефективності як психологічного феномена. *Вісник університету Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія» Педагогічні науки*. 2020. №1 (19). С 35-41.
5. Плохих В. В. Психология временной регуляции деятельности человека : монография. Донецк : ЛАНДОН – XXI, 2011. 412 с.